

УДК 097+Ф.Вовк

DOI: 10.30840/2413-7065.4(73).2019.188307

ЕКСЛІБРИСИ ТА ІНСКРИПТИ З ІМ'ЯМ Ф. ВОВКА

Тамара КУЦАЄВАorcid.org/0000-0002-6092-768X

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник відділу соціокультурної антропології НДІУ

Анотація. У статті визначено наукову новизну дослідження особистого книжкового зібрання Федора Вовка та бібліотек установ, названих його ім'ям, екслібрисів та інскриптів з ім'ям вченого на книжкових пам'ятках у бібліотеках України та в обраних музейних бібліотеках. Метою дослідження є зведення інформації про екслібриси та інскрипти на тиражних виданнях (стародруках, антикварних книгах, книгах 2-ї половини XIX – 1-ї третини XX ст.) з ім'ям вченого для спостереження поваги наукової та музейної спільнот до його внеску в становлення модерної української нації та українознавства. Систематизовано, процитовано та прокоментовано історіографію та джерельну базу дослідження, що була вивчена за принципом *de visu* (121 книжкова пам'ятка XIX – 1-ї третини XX ст.). Для повноти дослідження приділено увагу книжковій колекції народознавця Олександра Алеши, що увійшла до бібліотеки Кабінету антропології та етнології ім. Ф. Вовка. Розпочато характеристику екслібриса та інскрипту, що пов'язані з ім'ям вченого. Охарактеризовано французьку (під)колекцію бібліотеки Ф. Вовка, зібрану ним під час народознавчих студій у Парижі, а саме: деякі джерела комплектування, зміст, долю зібрання та інституції, що зберігають її нині. Представлено теоретичні та емпіричні методи дослідження, складено бібліотечну статистику до теми. Визначено виклики дослідження: проблемність вивчення бібліотечного фонду та книжкової колекції Національного музею історії України (далі – НМІУ) у фондосховищі, відсутність паперового каталогу бібліотеки НМІУ. Виклад основного матеріалу запропоновано у форматі двох коментованих додатків, що включили в себе результати вивчення історіографії та систематизації джерел. Подано класифікацію кожного екслібриса та інскрипту в складеному переліку з 23 одиниць. Визначено перспективи дослідження як публічно-історичного проекту.

Ключові слова: Алеши Олександр; Вовк Федір; екслібрис; інскрипт; історичне книгознавство; маргіналія; Національний музей історії України; українознавство.

BOOKPLATES AND INSCRIPTIONS WITH F. VOVK'S NAME

Tamara KUTSAIEVA

Candidate of Historical Sciences,

senior research fellow of the Sociocultural Anthropology Department of RIUS

Annotation. This research identifies the scientific novelty of the study of Fedir Vovk's book collection and libraries of institutions named after him (the object), bookplates and inscriptions with the scientist's name on editions in Ukrainian libraries and selected museum libraries (the subject). The objective of the research is to collect information about bookplates and inscriptions on books (old printed books, antique books, books of the late 19th – early 20th century) with the scholar's name to observe the respect of the scientific and museum communities to his contribution to the formation of the modern Ukrainian nation and Ukrainian studies. The historiography and sources of the research (121 rare

© Куцаєва Т.

books of the 19th – early 20th century), studied on “de visu” principle, are systematized and commented on. Attention is paid to Oleksandr Alesho’s book collection, which was presented to the library of the Cabinet of Anthropology and Ethnology named after Fedir Vovk. Some specification of his bookplate and the inscription associated with his name has begun. The French (sub)collection of Vovk’s library is in our focus too, namely some sources of its creation, partial description of its content, and institutions that keep it nowadays. The author publishes book statistics, defines theoretical and empirical research methods as well as challenges of the research: difficulties with investigation of the library and book collections in the funds of the National Museum of Ukrainian History (hereafter – NMUH) and the lack of the card-file catalog in the library of NMUH. The main part of the article is structured in the form of two annexes with commentaries, which include results of historiographical and source studies. Typology of every bookplate is presented, and the list of bookplates and inscriptions with the name of Fedir Vovk is set (23 units). Prospects of the research as a public and historical project are determined.

Key words: *Oleksandr Alesho; Fedir Vovk; bookplate; inscription; historical book research; marginal inscriptions; National Museum of Ukrainian History; Ukrainian studies.*

Наукова проблема статті полягає в актуальності введення в науковий обіг книжкових пам’яток з бібліотечних фондів шляхом відбору примірників, які є предметами музейного значення (культурні цінності, особливі ознаки яких є підставою для внесення їх до Музейного фонду України та набуття ними статусу музейних предметів з метою збереження, вивчення і публічного представлення). Одним із факторів, що впливає на особливий статус окремого тиражного примірника в накладі, є особливі елементи, які з’явилися після видання книги та в процесі її побутування – книжкові знаки (екслібриси), дарчі автографи (інскрипти) і маргіналії. Розвиваючи тезу М. Шамрай, зазначимо тут також те, що не тільки маргіналії, а й екслібриси та інскрипти є теж «мікроджерелами не лише оповідного, а й актового характеру, що засвідчували факт передачі чи купівлі книги ... будучи частиною загального складу книги, ці джерела історичної інформації містять унікальні відомості з історії видавничої діяльності, побутування книг, книготоргівлі, шляхів розповсюдження книжок, соціології читача тощо» [19, с. 3]. Це визначає значимість названих «артефактів

культури» (за М. Шамрай) не лише для наукових досліджень, а й бібліотечної та музейної комунікації.

Мета дослідження – зведення інформації про екслібриси та інскрипти на тиражних виданнях (стародруках, антикварних книгах, книгах 2-ї половини XIX – 1-ї третини XX ст.) з ім’ям українського антрополога, археолога, етнографа, музейника та одного з фундаторів українознавства Федора Вовка. Це дасть можливість спостерігати етапність формування бібліотеки вченого під час його народознавчих студій, повагу наукової та музейної спільнот до внеску Ф. Вовка в становлення української модерної нації. Також кожний елемент книги розглядається як мікроджерело історичної інформації про розвиток установи або творчий шлях непересічної для української науки та культури особистості. Ми також простежимо еволюцію індивідуальних особливостей книг, що з’явилися у процесі побутування після остаточного завершення авторської роботи над текстом. Загальною метою є встановлення варіативності екслібрисів та інскриптів з ім’ям Ф. Вовка, що й визначає новизну дослідження.

Зазначимо, що наукова праця Ф. Вовка на теренах українознавства, у т. ч. створення в Москві Українознавчого центру, сприяла не лише формуванню його як вченого, але й вивела в ряди творців національної свідомості українства в умовах імперської парадигми. Завдяки Ф. Вовку українська археологія та етнографія початку ХХ ст. піднялись на один щабель із найрозвинутішими європейськими народознавчими науками того часу. А праця Ф. Вовка «Етнографічні особливості українського народу» (складова запланованого вченим корпусу енциклопедичних робіт з українознавства) тривалий час була чи не єдиним джерелом українознавства [2, с. 21, 23].

Діяльність вченого вплинула також на становлення широкого кола його наукових і дружніх зв'язків з українськими та європейськими істориками, етнографами, фольклористами та ін. Це знайшло прояв у взаємному даруванні авторських екземплярів і тематичної літератури з інскриптами. Тому Федір Ернст, фундатор українського мистецтвознавства, підкреслив, що бібліотека Ф. Вовка «надзвичайно коштовна, кількість томів 8 тис.» [7, с. 211, 215].

Таким чином, об'єктом дослідження є як особисте книжкове зібрання Ф. Вовка, так і книгозбірні установ, названі його ім'ям. Предметом – екслібриси та інскрипти з ім'ям Ф. Вовка на книжкових пам'ятках у бібліотеках України. Джерела дослідження складає інформація з тематичних каталогів книжкових знаків, а також 121 книжкова пам'ятка з бібліотеки НМІУ, опрацьована за принципом наукової етики *de visu* під час по-примірного опису. Наразі не можна порівняти їх з колекцією групи зберігання «РА» (рідкісні авторські екземпляри)

відділу фондів НМІУ, адже звіряння фонду відбулось у 2016 р. без книгознавчих досліджень. Отже, публікації НМІУ про музейну бібліотеку лише подекуди згадують книги з фондів музею та не містять прикладів з ім'ям Ф. Вовка [1; 3; 11; 12]. Принагідно зазначимо, що лише наприкінці 2017 р. розпочалась комп'ютерна каталогізація збірки бібліотеки, яка сформувалась за 120 років історії НМІУ. Картковий каталог не був створений взагалі. Дослідження збірки не проводились. Наші консультації в науковій атрибуції екслібрисів під час звіряння бібліотеки (кінець 2017 р. – початок 2019 р.) дали можливість зробити висновок про те, що її сформували з окремих екземплярів і фрагментів книжкових зібрань приватних осіб та установ.

Наповнення бібліотеки не завжди відбувалось через добровільний внесок власників книг. Частина колекції книг Ф. Вовка опинилась у Всеукраїнському історичному музеї ім. Т. Г. Шевченка (далі – ВІМ), що був попередником НМІУ, через рішення влади в роки репресій. У 1936 р. у ВІМ передали близько 2 тис. од. зберігання колекції Кабінету антропології та етнології ім. Ф. Вовка при ВУАН після його ліквідації (1934) і репресій проти співробітників – діячів культури [15]. Таким чином, реконструкція «руху» книгозбірні Кабінету є також напрямом дослідження. Наприклад, один із комплектів стародруків з бібліотеки Ф. Вовка, що перейшов до Кабінету, – це двотомна праця П'єра-Франсуа Гюйо Дефонтена «Історія революцій в Польщі від початку монархії до останніх виборів Станіслава Лещинського» (Амстердам, 1735. В 2-х томах). Ці книги Ф. Вовк придбав у Парижі 27.05.1889 р., про що свідчить маргіналія на форзаці

2-го тому. Це сталося через два роки після переїзду в місто та незважаючи на бідність [17, с. 107]. Обидва томи вирізняються неатрибутованим золотим гербовим суперекслібрисом з єдиногогами на обкладинці. Перший том комплекту зберігається в Національній бібліотеці ім. В. Вернадського (далі – НБУВ) [6, с. 276], а 2-й – у бібліотеці НМІУ [13] та експонується на виставці «Книгозбірня НМІУ: історія та колекції». На вивченому примірнику є власницькі та універсальні екслібриси: рукописний – приватної особи (Ф. Вовка) і шрифтовий – круглий штемпель Книгозбірні. Складно встановити, коли книга надійшла в НМІУ, але це не був науковий процес. Обидва томи ідентичні (на обкладинці суперекслібрис, без назви) і сумнівно, що науковець або бібліотекар свідомо розділив цей комплект (статистика: в цілому (під)колекція французьких стародруків бібліотеки НМІУ містить у т. ч. 4 книги з Кабінету (7 прим.) і три – з бібліотеки Ф. Вовка [18, с. 182–183]. У фонді НБУВ «французька колекція із бібліотеки Хв. Вовка складається з книжок і періодики – праць із фізіології, палеонтології, антропології, етнографії визначних французьких учених... 15 прим... є екслібрис – друкований... також книжки із печаткою «Книгозбірня...» (16 прим.) – видання про подорожі, арабські казки тощо» [9, с. 198–199]).

Названа виставка «Книгозбірня НМІУ: історія та колекції», відкрита 09.11.2019 р., також є джерелом дослідження. Звернемо увагу на те, що її куратори не уникли різночитання. В експлікаціях зазначено і «Федір Волков», і «Федор Волков». Імовірно, так намагались передати оригінальні написи, хоча в поясненнях теж фігурує «Волков». Це

суперечить прийнятому написанню та позиції вченого, що він виразив у рукописному екслібрисі [5].

Серед історіографії виділимо каталог Л. Дениско та Ю. Рудакової, що увійшов в топ Всеукраїнського бібліотечного біографічного рейтингу – 2019, і каталог Н. Горської [4; 14]. Подані ними теорія, класифікація, візуалізація, опис екслібрисів та інскриптів з ім'ям Ф. Вовка демонструють те, що їх узагальнення поки не стало предметом окремого дослідження, а НМІУ володіє змістовною колекцією таких неопублікованих джерел [4, с. 39; 6, с. 30, 220]. Додамо, що актуальним для дослідження є і таке джерело, як «Правила роботи бібліотеки Музею антропології та етнології ім. Ф. Вовка». Їх склав завідувач архівно-бібліотечного відділу А. Онищук [8, с. 331].

Також вивчення бібліотеки Ф. Вовка провела І. Черновол, яка розглянула історію надходження зібрання до бібліотеки Інституту археології НАН України (далі – ІА) [18]. Авторка спробувала виявити книги, що належали саме Ф. Вовку. Дослідниця також процитувала його заповіт: «Ще за життя Вовк виказував бажання, аби його особисті книги, матеріали та колекції з науковою метою були передані у користування якійсь науковій інституції Києва. Але за браком у Києві інституції відповідного характеру душоприказники вченого С. Єфремов і П. Стебницький вирішують, що нею могла б стати Українська Академія наук... на умові створення при Академії наук антропологічного наукового закладу, пов'язаного з ім'ям Вовка» [18, с. 349]. У свою чергу О. Таран визначила цю бібліотеку як «домашню.., що містила книги з антропології, археології, історії, етнографії, фольклористики», що разом

з іншими результатами діяльності вченого склала основу Кабінету [16, с. 152]. Окрім того, А. Франко та О. Франко сконцентрували у висновках свого дослідження архіву Ф. Вовка таке: «Бібліотеку Вовка разом з його архівом перевіз з Петрограда до Києва його учень О. Алешо за сприяння відомого археолога М. Макаренка 1921 р. Вона стала основою Музею (кабінету) антропології ... Після скасування музею у 30-ті рр. бібліотека вченого ввійшла в розосередженому стані у фонд бібліотеки Інституту Археології ... На багатьох книгах та журналах зберігся екслібрис із зображенням «Вовка в окулярах, який читає книгу». Під час війни частину книг та журналів іноземними мовами вивезено до Німеччини» [17, с. 121–122]. Імовірно, в ІА передали більше книг з бібліотеки Ф. Вовка з власницьким екслібрисом «Вовк в окулярах», а в НМІУ – більше книг Книгозбірні (статистика: з 121 книги на 29 є наліпка «Вовк в окулярах»). Однак ця теза потребує подальшого дослідження.

Аналіз історіографії також показує, що в НБУВ фрагмент бібліотеки Ф. Вовка потрапив на початку 1920-х років: «Крім того, серед книг, пожертвованих Вовком, є книги з історії та археології України, що прямо не стосуються антропології та етнографії і тому, можливо, такі книги, зберігаючи при цьому ім'я Вовка, варто передати іншій установі, як то Національна бібліотека...» [18, с. 350]. Р. Кириченко, яка вивчала тему для дисертаційного дослідження, підтверджує це: «... вони (фонди НБУВ. – Т. К.) формувалися за рахунок книгозбірень визначних українських вчених – бібліотек В. Антоновича, Хв. Вовка та інших, які надійшли до фондів цих установ одні з перших...». Вона ж встановила інший

період надходження книг: «... після реорганізації Академії наук України у 1934–36 рр. надійшли до Всенародної бібліотеки України книги із бібліотек ліквідованих інститутів ... а колекції В. Антоновича, Хв. Вовка та інших потрапили до фондів НБУВ і розпоршилися там» [9, с. 195].

Звернемо увагу на зв'язок антрополога та народознавця Олександра Алешо та книгозбірні Кабінету не лише з точки зору того, що він був її організатором, але й тому, що «1922 р. збагатилася вона (Книгозбірня – Т. К.) ще на книгозбірню Ол. Гавр. Алешо, подарунок од дружини незабутнього небіжчика, що своїм життям заплатив за перевіз дорогоцінного Музею Хведора Вовка з Петербурга на Україну...» [6, с. 351]. В бібліотеці НМІУ є 18 книг з шрифтовим, прямокутним, у формі закритої книги, екслібрисом з текстом: «Книжка Олександра Гавриловича Алешо». Однак серед них лише дві містять екслібрис книгозбірні Кабінету, окрім дарчого інскрипту: «До музею Антропології та Етнології ім. проф. Хф. Вовка. Передає О. Алешо» та екслібриса самого Алешо. Інші книги екслібриса Книгозбірні та інвентарних номерів каталогу не мають (статистика: з 18 книг на 1 прим. є дарчий інскрипт Алешо та його ж шрифтовий екслібрис; на 1 прим. – власницький підпис і шрифтовий екслібрис; на 1 прим. – дарчий інскрипт для Алешо від К. Щероцького; на інших книгах є лише шрифтові екслібриси Алешо).

Для цього книгознавчого та бібліотечнознавчого дослідження використано типологічний, аналітико-синтетичний та бібліографічний методи дослідження [10], а також аналіз музейних експозицій та бібліотечних зібрань, переклад

і попримірниковий опис книг. До того ж фронтальний перегляд рубрик бібліотеки був ефективний для виявлення книжкових знаків на корінцях книг, зокрема екслібриси-абревіатури Т[heodor] V[ovk] на 7 прим. «Этнографического обозрения» (1890–1894, 1896–1897).

Виклад основного матеріалу пропонуємо у форматі двох коментованих додатків, що включили в себе результати вивчення історіографії та попримірникового опису 121 книжкової пам'ятки XIX – 1-ї третини XX ст.

Додаток 1

Перелік неопублікованих екслібрисів та інскриптів з ім'ям Ф. Вовка

Джерело-1 – бібліотека НМІУ. Провенанс: надходження 1936 р., колекція ліквідованого Кабінету. Загальна кількість книг, кількість книг, переданих потім у фондозбірню та інші музеї, невідома. Джерело-2 – НБУВ. Провенанс: не опублікований.

Дарчі інскрипти Ф. Вовку (збережено мову написів): «*Високоповажному Хфедіру Кіндратовичу Вовкові від автора [художника та етнографа П. Д.] Мартиновича. 3.VIII.1912*» (1); те саме – від історика та краєзнавця Багалія Д. І., 1913 (2); «*Вельмиповажному Хфедіру Кіндратовичу Вовкові. Щирожичливий автор. 18.XI.1912*» [від мистецтвознавця та історика Щероцького К. В.] (3); «*Многоуважаемому Федору Кондр. Волкову на добрую память от автора товарища*» [від геолога Армашевського П. Я.] (4); «*Дорогому и старому (во всех смыслах) другу Федору Кондратьевичу Волкову ... Коломия. 19.XI. Д[митрий] Гурин – ?*» (5); «*Многоуважаемому Федору Кондратьевичу [як варіант Волкову] на память от автора*» [від історика та археолога

Ляскоронського В. Г.] (6); те саме – від професора історії Богаєвського Б. Л. (7); етнографа та фольклориста Сержпутовського О. К., 1916 (8); [Влад. Пиш...на – ? СПб. XI.1896] (9); етнографа Русова О. О. (10) і редактора Шеффера П. М. (11).

Дарчі інскрипти книгозбірням: «*Передано до бібліотеки Кабінету Антропології та Етнології ім. Хф. Вовка [док. мед.] В[олодимиром] Караваєвим, 1924*» (12); «*Книгозбірні музею ім. Хв. Вовка від автора. Київ. 22.IX.1922*» [від етнографа та зав. відділу фондів ВІМ Колцуняка Г. М.] (13); «*Передано до Бібліотеки Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка. 25.XI.1927*» [від краєзнавця Львовича Г. В.] [4, с. 189] (14).

Власницькі, універсальні екслібриси: шрифтові, круглі штемпелі книгозбірень: *Українська Академія наук. Кабінет Антропології ім. Ф. Вовка* (15). Причин появи цього екслібриса на «Бюлетені Кабінету Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка» за 1925 р. (ч. 1) може бути кілька. Перша – це 2-й варіант штампу бібліотеки, адже з 1921 р. до 31.03.1922 р. установа мала назву «Музей», потім – «Кабінет». Друга – це штамп нової книгозбірні, адже в 1926 р. відділ антропології Кабінету антропології та етнології виділили в окремий Кабінет антропології [16, с. 152]; *Музей Антропології та Етнології ім. проф. Хв. Вовка. Книгозбірня* (чорне чорнило) (16); приватної особи, рукописний: «Ф. Вовка» (17); приватної особи, друкований на корінці: Т[heodor] V[ovk] (18).

Додаток 2

Перелік опублікованих екслібрисів та інскриптів з ім'ям Ф. Вовка

Джерело-1 – ІА (надходження 1936 р., колекція ліквідованого Кабінету.

Кількість переданих і наявних книг не опублікована). Джерело-2 – НБУВ та джерело-3 – Національна історична бібліотека України (далі – НІБУ) (провенанс: не опублікований).

Дарчі інскрипти Ф. Вовку (збережено мову написів): «*Високоповажаному Добродієви Хведорови Вовку на спомин від автора. 16.II.1903*» [від історика та педагога Барвінського О. Г.] [4, с. 39] (19); «*Глибокоуважаемому Федору Кондратьєвичу Волкову от автора. XII.1916. А. Теплоухов – ?*» [5, с. 355] (20); *Многоуважаемому Ф. К. Волкову. 7.XI.1907. Эд. Пекарский – ?*» [6, с. 355] (21).

Власницькі, універсальні екслібриси: шрифтові, круглі штемпелі книгозбірень: *Музей Антропології та Етнології ім. проф. Хв. Вовка. Книгозбірня* (фіолетове чорнило). Екслібрис опублікований у працях НБУВ і НІБУ [4, с. 124, 182; 6, с. 30, 220] (22); приватної особи, сюжетний гравійований, друкований, наліпка квадратна, зображено тварину – вовка в окулярах, що читає книгу, текст: «*Ex libris. Th[eodor] Vovk*» [6, с. 30, 220] (23). Ім'я в тексті латинізоване [18, с. 347].

* * *

Висновком дослідження є те, що накопичена інформація вносить новизну в книгознавчі та бібліотекознавчі студії, розвиток музеєзнавства та українознавства на яскравому прикладі – книжковому зібранні Ф. Вовка та бібліотек музею і наукових інституцій, що названі його ім'ям. Узагальнення відомостей про екслібриси та інскрипти з ім'ям Ф. Вовка дало можливість об'єднати результати ізольованих досліджень, визначити їх методика та створити канву для вивчення інших книжкових пам'яток на основі критеріїв унікальності та меморіальності. Перспективою дослідження

є продовження наукової атрибуції нововиявлених елементів книг з іменем Ф. Вовка в музеях і бібліотеках, а також відновлення цілісності унікальної книгозбірні вченого – джерела авторських та тематичних книжкових пам'яток з українознавства та зарубіжної україніки. Актуальним для реконструкції професійної комунікації та дружніх зв'язків наукової та музейної спільнот України кінця XIX – 1-ї третини XX ст. буде створення палітри імен фундаторів книгозбірні Кабінету, які вплинули на становлення науки та культури модерної української нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістов В. Невідомі рукописи колекції А. О. Титова із фондів НМІУ. *Науковий вісник НМІУ*. 2019 (4). С. 141–144.
2. Батько української антропології та етнографії: до 170-річчя від дня народження укр. етнографа, антрополога, археолога Ф. К. Вовка / упор. О. Радутна. Полтава, 2017. 32 с.
3. Бойко-Гагарін А., Дідора Л. Екслібриси нумізматичних видань з книгозбірні НМІУ. *Науковий вісник НМІУ*. 2019 (5). С. 18–38.
4. Видання з автографами українських діячів науки і культури: каталог колекції НІБУ / уклад. Н. Горська. Київ: Вініченко, 2018 (1). 416 с.
5. Горбик В. *ВОВК* (Волков) Ф. К. EIU. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Vovk_F. (дата звернення: 17.11.2019).
6. Дениско Л., Рудакова Ю. Книжкові знаки на книгах із колекції рідкісних видань НБУВ: каталог. Київ: НБУВ, 2017. 350 с.
7. Ернст Ф. Київ. Провідник. Київ: 2-га друкарня, 1930. 750 с.
8. Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.) / авт.-уклад. Л. Гарбар. Київ, 2017. 616 с.
9. Кириченко Р. Французька книга в бібліотеках подвижників української науки і культури кінця XIX – початку XX ст.

Рукописна та книжкова спадщина України. 2007 (12). С. 191–202.

10. Ковальчук Г. Книгознавство. УБЕ. URL: <http://ube.nlu.org.ua/article/Книгознавство> (дата звернення: 17.11.2019).

11. Кошова Н. Екслібриси-печатки із зображенням тризуба в освітніх та культурних установах періоду Української революції (з фондів бібліотеки НМІУ). *Програма наук.-практ. конф. до 120-річчя НМІУ «Історія формування колекцій»*. 23–24.05.2019. Київ, 2019. 15 с.

12. Куцаєва Т. Атрибуція стародруків та антикварних книжок НМІУ: дослідження 2017–2019 рр. *Наукова атрибуція творів мистецтва, експертиза та оцінка культурних цінностей*. Матеріали наук.-практ. конф., 24–25.10.2019. Київ: НАКККіМ, 2019. С. 86–89.

13. Куцаєва Т., Дідора Л. Стародруки та антикварні видання французькою мовою в книгозбірні НМІУ: перший огляд колекції. *Велика Волинь: наук. зб.* 2019 (58). Бердичів: Мельник. С. 181–189.

14. Любовець Н. Яскравий біографічний штрих до історії книжкових колекцій і книгозбірень. *Українська біографістика*. 2019 (17). С. 274–279.

15. Маньковська Р. Кабінет антропології та етнології ім. Ф. Вовка. EIU. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kabinet_antropologii (дата звернення: 17.11.2019).

16. Таран О. Народознавча діяльність Кабінету антропології та етнології ім. Хф. Вовка ВУАН (1921–1934). Матеріали до української етнології. *Етнологія*. 2007 (6(X)). С. 152–156.

17. Франко А., Франко О. Аналіз документів і матеріалів особистого архіву Федора Кіндратовича Вовка. *Вісник Інституту археології Львівського університету*. 2011 (6). С. 106–123.

18. Черновол І. Книжкове зібрання Федора Вовка у фонді бібліотеки Інституту археології. *Українська біографістика*. 2010 (7). С. 346–357.

19. Шамрай М. Маргіналії в стародруках кириличного шрифту XV–XVII ст. з фонду НБУВ. Київ: НБУВ, 2005. 332 с.

REFERENCES

1. ARISTOV, V. (2019). The Unknown Manuscripts of Andrii Tytov's Collection from the National Museum of Ukrainian History Funds. *Naukovyi visnyk NMIU (Scientific Bulletin of NMUH)*, (4), pp. 141–144. [in Ukr.]

2. RADUTNA, O., comp., (2017). *The Father of Ukrainian Anthropology and Ethnography: Celebrating the 170th Birth Anniversary of the Ukrainian Ethnographer, Anthropologist, and Archaeologist Fedir Vovk*. Poltava, 32 p. [in Ukr.]

3. BOIKO-NAHARIN, A., DIDORA, L. (2019). Bookplates from Numismatic Editions of the Scientific Library of NMUH. *Naukovyi visnyk NMIU (Scientific Bulletin of NMUH)*, (5), pp. 18–38. [in Ukr.]

4. HORSKA, N. (2018). *Books with Autographs of Ukrainian Scientists and Cultural Figures: A Catalog of the National Historical Library of Ukraine Collection*, (1). Kyiv: Vinichenko, 416 p. [in Ukr.]

5. HORBYK, V., VOVK (VOLKOV), F. *Encyclopedia of the History of Ukraine*. [online] Available at: http://www.history.org.ua/?termin=Vovk_F. [Accessed 17 Nov. 2019]. [in Ukr.]

6. DENYSKO, L., RUDAKOVA, Yu. (2017). *Bookplates on the Editions from the Rare Book Collection of Vernadsky National Library of Ukraine: A Catalog*. Kyiv: Vernadsky National Library of Ukraine, 350 p. [in Ukr.]

7. ERNST, F. (1930). *Kyiv. A Guidebook*. Kyiv: Druha drukarnia, 750 p. [in Ukr.]

8. HARBAR, L. (2017). *History of the Ukrainian Library Studies in Names (the late 19th century – 1941)*. Kyiv, 616 p. [in Ukr.]

9. KYRYCHENKO, R. (2007). French Books in the Libraries of the Ukrainian Science and Culture Promoters in the Late 19th – Early 20th Century. In: *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy: zb. nauk. prats (Manuscript and Book Heritage of Ukraine. Collected Scientific Works)*, (12), pp. 191–202. [in Ukr.]

10. KOVALCHUK, H. (2015). *Book Studies. Ukrainian Library Encyclopedia*. [online]

Available at: <http://ube.nlu.org.ua/article/Книгознавство>. [Accessed 17 Nov. 2019]. [in Ukr.]

11. KOSHOVA, N. (2019). Stamp Bookplates with the Trident Image at Educational and Cultural Institutions during the Ukrainian Revolution (from the funds of NMUH). In: *Prohrama naukovopraktychnoi konferentsii do 120-richchia NMIU "Istoriia formuvannia koleksii. 23–24 travnia 2019 r."* (History of the Collection Creation. Proceedings of the Conference Dedicated to the 120th Anniversary of NMUH. May 2019). Kyiv, 15 p. [in Ukr.]

12. KUTSAIEVA, T. (2019). Attribution of the Old Printed Books and Antique Books of NMUH: Book Studies of 2017–2019. In: *Naukova atrybutsiia tvoriv mystetstva, ekspertyza ta otsinka kulturnykh tsinnosti. Materialy naukovopraktychnoi konferentsii. 24–25 zhovtnia 2019 r.* (Scientific Attribution of Artworks and Cultural Values Assessment. Conference Proceedings. October 2019). Kyiv, pp. 86–89. [in Ukr.]

13. KUTSAIEVA, T., DIDORA, L. (2019). French Antique and Old Printed Books in the Library of NMUH: The First Review of the Collection. In: *Nauk. zb. Velyka Volyn* (Great Volhynia. Collected Scientific Works), (58). Berdychiv: Melnyk, pp. 181–189. [in Ukr.]

14. LIUBOVETS, N. (2019). A Bright Biographical Touch to the History of Book Collections and Libraries. In: *Ukrainska*

biohrafistyka: zb. nauk. prats (Ukrainian Biography Studies. Collected Scientific Works), (17), pp. 274–279. [in Ukr.]

15. MANKOVSKA, R. (2007). The Cabinet of Anthropology and Ethnology Named after Fedir Vovk. *Encyclopedia of the History of Ukraine*. [online] Available at: http://www.history.org.ua/?termin=Kabinet_antropologii. [Accessed 17 Nov. 2019]. [in Ukr.]

16. TARAN, O. (2007). Ethnology Studies Conducted by the Cabinet of Anthropology and Ethnology Named after Fedir Vovk (1921–1934). *Materialy do ukrainskoi etnologii. Etnologhiia* (Ukrainian Ethnology Materials. Ethnology), (6 (X)), pp. 152–156. [in Ukr.]

17. FRANKO, A., FRANKO, O. (2011). Analysis of Documents and Other Materials from Fedir Vovk's Archives. *Visnyk instytutu arkeologii Lvivskoho universytetu* (Institute of Archaeology of Ivan Franko National Lviv University Bulletin), (6), pp. 106–123. [in Ukr.]

18. CHERNOVOL, I. (2007). Fedir Vovk's Book Collection in the Library Funds of the Institute of Archaeology. In: *Ukrainska biohrafistyka: zb. nauk. prats* (Ukrainian Biography Studies. Collected Scientific Works), (7), pp. 346–357. [in Ukr.]

19. SHAMRAI, M. (2005). *Marginal Inscriptions on the 15th–17th-Century Cyrillic Old Printed Books in the Funds of Vernadsky National Library of Ukraine*. Kyiv: Vernadsky National Library of Ukraine, 332 p. [in Ukr.]